

MASARYKOVA UNIVERZITA

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

**M U N I
P E D**

Běžná mluva na Holešovsku

Bakalářská práce

Vypracovala: Gabriela Gábrižová

Vedoucí práce: Mgr. Hana Svobodová, Dr. Phil.

Brno 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně, pouze za použití osobně získaných materiálů a zdrojů uvedených v závěru této práce.

V Brně dne 20. dubna 2022

Gabriela Gábrižová

Bibliografický záznam

GÁBRIŽOVÁ Gabriela. *Běžná mluva na Holešovsku: bakalářská práce*. Brno: Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka a literatury, 2023. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Hana Svobodová, Dr. Phil.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na nářečí v oblasti Holešovska v běžné mluvě starší generace obyvatel. Zabývá se zejména slovní zásobou a okrajově také hláskovými změnami v nářečí středomoravském a východomoravském. Práce se skládá ze dvou částí – části teoretické a části praktické. V teoretické části je popsána veškerá teorie týkající se slovní zásoby, nářečí a metodiky sběru dat při výzkumu. V praktické části je popsán průběh výzkumu a jsou zde vyhodnoceny výsledky získané sběrem dat. Cílem práce je zmapování nářečí na Holešovsku a porovnání současného stavu nářečí s *Českým jazykovým atlasem*.

Abstract

The bachelor thesis is aimed at dialects in the Holešovsko region in the standard speech of the older generation living in this region. It deals primarily with vocabulary and marginally with changes in spelling in middle Moravian and eastern Moravian dialects. The thesis consists of two parts – a theoretical part and a practical part. The theoretical part discusses all theory connected to vocabulary, dialects, and methodology of data collecting. In the practical part, the process of collecting data is described and the results collected during the research are discussed. The main aim of this thesis is to describe dialects in the Holešovsko region and to compare the collected data with *Český jazykový atlas*.

Klíčová slova

Dialektologie, dialekt, Holešovsko, starší generace, Valašsko, Slovácko, Haná

Key words

Dialectology, dialect, Holešov region, older generation, Wallachia, Moravian Slovakia, Hanakia

Poděkování

Na tomto místě bych moc ráda poděkovala vedoucí mojí bakalářské práce Mgr. Haně Svobodové, Dr. Phil. za její ochotu, trpělivost a odborné rady a své rodině a přátelům za aktivní účast při hledání respondentů pro tuto práci.

OBSAH

Úvod	8
1. Dialektologie	9
1.1. Dělení dialektů	9
1.2. Středomoravská nářeční skupina	10
1.2.1. Východní středomoravská podskupina	11
1.3. Východomoravská nářeční skupina	12
1.3.1. Slovácké nářečí	13
1.3.2. Valašské nářečí	13
2. Slovní zásoba	15
2.1. Problematika zpracování slovní zásoby nářečí	15
2.2. Způsoby sběru dat	16
2.3. Způsoby zpracování dat	17
2.3.1. Typy nářečních slovníků	18
3. Vlivy na slovní zásobu na Holešovsku	19
3.1. Rozložení Holešova do nářečních skupin	20
4. Způsob výběru slovní zásoby pro výzkum	21
4.1. Český jazykový atlas	21
4.2. Vybraná slovní zásoba	22
4.2.1. Substantiva	22
4.2.2. Adjektiva	24
4.2.3. Verba	25
5. Metodika výzkumu	26
5.1. Forma dotazníku	26
6. Výsledky	28
6.1. Substantiva	28

6.2. Adjektiva.....	32
6.3. Verba.....	33
7. Zhodnocení	35
8. Závěr.....	38
9. Literatura	40

ÚVOD

Holešovsko se nachází v okrese Kroměříž ve Zlínském kraji a má přibližně 11 000 obyvatel. Na území Holešovska se setkávají dvě nářeční skupiny – středomoravská nářeční skupina a východomoravská nářeční skupina.

Tato bakalářská práce se zabývá nářeční slovní zásobou u starší generace obyvatel Holešovska. Výzkumem formou dotazníku bude zjištěn stav nářečí u respondentů žijících na tomto území. Výsledky výzkumu budou porovnány s daty z *Českého jazykového atlasu*.

Bakalářská práce sestává z teoretické a praktické části. V první části bude popsána základní terminologie dialektologie a budou zde přiblíženy nářeční skupiny a podskupiny, které se na území Holešovska setkávají. První kapitola se bude zaměřovat zejména na východní středomoravskou podskupinu, slovácké nářečí a valašské nářečí. U každé této podskupiny budou uvedeny základní znaky těchto nářečí, hláskové změny a specifika těchto nářečí v obcích nacházejících se na území dané podskupiny. V druhé kapitole se bakalářská práce bude zaměřovat na slovní zásobu a terminologii s ní spojenou. Bude zde zpracována a popsána problematika sběru dat při výzkumu nářečí a způsoby, které se při sběru těchto dat využívají. Stručně zde budou definovány a popsány typy nářečních slovníků. Následně bude bakalářská práce zaměřena na samotné Holešovsko. Uvedeny zde budou základní informace o obci Holešov a budou zde sepsány historické události, které mohly ovlivnit běžnou mluvu na Holešovsku. V neposlední řadě budou přiblíženy městské části Holešova a jejich inklinace k jednotlivým nářečím podle geografické polohy.

Praktická část této práce se bude zabývat slovní zásobou, která byla vybrána pro výzkum stavu nářečí mezi starší generací obyvatel Holešovska. Stručně zde bude představen *Český jazykový atlas*, pomocí kterého byla slovní zásoba vybrána. Následně budou uvedena všechna vybraná slova a slovní spojení společně s výrazy uvedenými v *Českém jazykovém atlasu*. V kapitole zaměřené na metodiku výzkumu budou krátce charakterizováni respondenti a bude zde popsán způsob a průběh výzkumu. Výsledky budou uvedeny jednotlivě pro každý vybraný výraz. Sbíraná data budou vyhodnocena a porovnána s *Českým jazykovým atlasem*. Rozdíly v datech budou odůvodněny.

Cílem této práce je zhodnocení stavu nářečí v aktivní slovní zásobě starší generace obyvatel Holešovska.

1. DIALEKTOLOGIE

Dialektologie je lingvistická věda zabývající se dialekty. Pojí se i s dalšími jazykovědnými disciplínami jako je fonetika, morfologie, tvoření slov, nebo lexikologie. Poprvé byla česká dialektologie diferenciována v *Gramatice české* Jana Blahoslava v roce 1571. Až v druhé polovině 19. století, během Národního obrození, se však začala považovat za samostatný jazykovědný obor, kvůli nově získanému zájmu o studium jazyka.

Dialekt samotný, jinak také nářečí, je potom jazykový útvar, který se odlišuje od jiné variety daného jazyku. Dialekt může být rozdělen na tradiční teritoriální, historicko-genealogický nebo sociální. Dialekty se většinou využívají v soukromé verbální komunikaci, v literatuře se s nimi však můžeme setkat jako s prvkem stylistickým nebo prvkem, který navozuje atmosféru či dokresluje charakteristiku postav.

Posledním stadiem tradičního teritoriálního dialektu je tzv. interdialekt. Interdialekty ztrácejí své vlastní specifické znaky a uchovávají se v nich znaky typické pro větší nářeční skupiny, typickým příkladem interdialektu může být například městská mluva. Interdialekty ovlivňuje spisovná čeština, která nahrazuje dialekty v mluvě obyvatel. Na většině území Moravy a Slezska tak mluvíme právě o interdialektech. Vznikají interdialektismy a naopak zanikají výrazy pro zaniklé reálie, např. pracovní nástroje či pracovní postupy v zaniklých povoláních. Nejvíce se interdialektismy vyskytují ve slovní zásobě, kde jsou výrazy typické pro malou nářeční podskupinu nahrazovány výrazy z vyšší nářeční skupiny.

Za sociální dialekt považujeme slang, ten už však nepatří do mluvy spisovné nýbrž nespisovné. Slang svazuje mluvu specifickou pro určitý pracovní obor či stejný zájem. Nově se ke slangu odkazuje slovem sociolekt.

1.1. DĚLENÍ DIALEKTŮ

V českém jazyce rozlišujeme čtyři nářeční skupiny, rozdělené podle vývoje hlásek *y*, *i* a *ú*: česká nářečí v užším smyslu, středomoravská nářečí, východomoravská nářečí a nářečí slezská. Pro účely této práce se budeme blíže zabývat skupinou středomoravskou a skupinou východomoravskou.

Obec Holešov se nachází na hranici těchto dvou skupin, mluvíme tak o přechodovém nářečí. Ze skupiny středomoravské se na tomto přechodovém nářečí podílí východní středomoravská podskupina a z východomoravské skupiny podskupiny valašská a slovácká. Přechodové nářečí může mít prvky více nářečních celků nejen jednoho jazyka, ale i prvky z jazyků zemí sousedních.

1.2. STŘEDOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA

Dříve nazývaná Hanácká nářečí na severu oblasti střední Moravy leží v etnografickém regionu Hané, díky tomu získala i svůj předchozí název. Středomoravská nářeční skupina se geograficky rozpíná od západu Moravy až po její střed. V západní části se mísí s českou nářeční skupinou a na východě sousedí se skupinou východomoravských nářečí. Na jihu se potom tato skupina dotýká až hranic s Rakouskem a mísí se tak s jazykem německým.

Do středomoravské nářeční skupiny zahrnujeme tyto oblasti: Olomoucko, Zábřezsko, Boskovicko, Brněnsko, Hustopečsko, a Znojemsko na jihu, za západě Třebíčsko a na jihovýchodě Bučovicko. Oficiálně řadíme do Středomoravské nářeční skupiny i Holešovsko, které velmi blízce sousedí s východomoravskou nářeční skupinou a je jí jazykově značně ovlivněno, čímž se zabývá i tato práce.

Hlavní odlišovací znak Středomoravského nářečí je výměna samohlásek *y*, *ú* nebo dvojhlásky *ou* na střídnicí *é* a *ó* (strýc > stréc, mouka > móka). Délka těchto hlásek se potom liší podle toho, kde na střední Moravě se nacházíme. Dále se zde úží samohláska *é* na *í* (mléko > mlíko).

Některé znaky jsou typické pro středomoravskou i východomoravskou nářeční skupinu. V obou těchto skupinách se vyskytuje depalatalizace předpony *ně-* (něco > neco, nějak > nejak), sloveso *být* v první osobě singuláru je zachováno ve tvaru *su* nebo *so* (su z Moravi), a u sloves ve tvaru singuláru maskulin příčestí minulého je zachováno koncové *-l* (nesl).

Při měkkém skloňování adjektiv je zachována koncovka *a* oproti spisovnému *e* v nominativu (moje palice > moja palica) a koncovka *u* oproti spisovnému *i* v akuzativu singuláru (moji palici > moju palicu).

V některých slovech je upřednostněn krátký vokál na místě, kde je ve spisovném tvaru slova vokál dlouhý nebo dvojhláska (žaba, mucha). Dále je zachována skupina *šč*, např. ve slovech *ešče* (ještě), nebo *ščestí* (štěstí). V imperativu je upřednostněn tvar *lehni*, *lehnime*, *lehnite* oproti spisovnému *lehni*, *lehněme*, *lehněte*.

Nářeční lovní zásoba je zde bohatá na názvy ze zemědělství a přírodních věd. Srstka je například *angrešt* a *kadlátka* nebo *trnka* jsou nářeční názvy pro švestku. K nejedlým houbám se odkazuje jako *žabině* nebo *žabjeně*.

Středomoravskou nářeční skupinu dále dělíme na centrální, jižní, západní a východní podskupinu.

1.2.1. VÝCHODNÍ STŘEDOMORAVSKÁ PODSKUPINA

Východní středomoravská podskupina je geograficky nejblíže k východomoravské nářeční skupině a soustředí se na území Kroměřížska nebo Kojetínska. Kromě typu kojetínsko-přerovského v rámci této podskupiny rozlišujeme typ *čuhácký* a typ *slavkovsko-bučovický*.

V této podskupině je upřednostněna znělost párových souhlásek na švu slov před samohláskou nebo jedinečnou souhláskou (až *g nám*). Vymizelo zde protetické *v* a často je zde vynecháno iniciální *j* (jinak > ináč). Přivlastňovací adjektiva převažují v nestaženém tvaru (*mojeho*, *mojemu*). U substantiv maskulina se v dativu plurálu užívá koncovka *-om* a v lokálu plurálu koncovka *-och* (*mužom*, *mužoch*). Typický je také dlouhý vokál *ó*, pokud předchází souhláse *j* neb *ň* (*stóji*, *hóňi*).

Mezi obce nacházející se v této oblasti řadíme Loukov, Hlinsko pod Hostýnem, Habrovany, Nahošovice a Záříčí, jejichž nářeční specifika ve svém díle *České nářeční texty* zahrnuje Arnošt Lamprecht. V rozhovorech s obyvateli těchto obcí se vyskytuje nářeční slovní zásoba i hláskové změny v rámci jednotlivých nářečí. Pro Loukov, který se nachází 16 kilometrů od Holešova se místo výrazu *ted'* používá *včil*, místo *tak* se užívá *toš* nebo *tož*, výraz pro *ženu* je *roba*. V lokálu singuláru se při substantivech neutra užívá koncovka *-och*, jako ve slově *děckoch* nebo *zvířatoch*.

V Hlinsku pod Hostýnem se místo výrazu *ještě* používá výraz *ešče* a místo skupiny vokálů *ou* se užívá *ó*, jako ve slově *sóčasníci* nebo *dlóho*. V Habrovanech se místo *ted'* říká *včelka*, místo *obvazu* *fáč* a místo *břicha* *břuch*. Stejně jako v Hlinsku pod

Hostýnem se v Nahošovicích zachovává skupina *šč* a místo *šťěstí* se tedy používá *ščestí*. V Zářičí se v singuláru minulého času sloves užívá tvar plurálu minulého času, jako například maminka chodili nebo oni bévali. Místo *ted'* se zde užívá *včilkaj*, spojka *i* se mění na *aji* a místo *nejdřív* obyvatelé tohoto území spíše použijí slovo *napřed*.

1.3. VÝCHODOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA

Východomoravská nářeční skupina je souhrnný název pro nářečí valašské, slovácké nářečí a pro nářečí na okrajových částech východní Moravy. Jiným názvem pro tuto skupinu je moravkoslovenská nářeční skupina. Tato skupina sousedí na severu se slezskou nářeční skupinou a na západě se středomoravskou nářeční skupinou. Na východě sousedí se Slovenskem a na jihozápadě s Rakouskem.

Geograficky do skupiny východomoravských nářečí řadíme Valašsko-Meziříčsko, Vsetínsko, Zlínsko, Uhersko-Hradištsko nebo Hodonínsko.

Od slezských nářečí jsou východomoravská odlišná zachováním fonologické kvantity, oproti středomoravské nářeční skupině se zde zachovávají hlásky *y*, *i* a *ú* v původní podobě (mlýn, sítko, múka). Oproti slezskému nářečí je ve východomoravské nářeční skupině zachováno měkčení slabik *de*, *te* a *ne*.

Se skupinou středomoravských nářečí mají východomoravská nářečí mnoho společného. Stejná je znělost souhlásek na švu slova před samohláskou a jedinečnou souhláskou nebo regresivní asimilace u skupiny hlásek *sh*, měnící se na *zh*. Také je zde zachována skupina hlásek *šč*. Zachováno je původní tvrdé *l* a dlouhý vokál *é*, který se v jiných nářečí přeměnil na *i* (mléko, létat, ale i lét, říct). Původní *a* v koncovkách substantiv v nominativu singuláru feminina je zachováno (růža) stejně jako v genitivu singuláru maskulina (muža). U sloves se zvrtným zájmenem *se* místo se místo něj užívá *sa*.

V jednoslabičných slovech s dlouhým vokálem se daný vokál často zkracuje (pít > pit, hnit > hnit). Stejně jako ve skupině středomoravské se prodlužuje vokál *o*, pokud se nachází před souhláskou *j* nebo *ň* (stóji, hóni) a u přivlastňovacích adjektiv se také užívá nestažených forem (mojemu, mojeho).

V přípustkových větách je častá spojka *bár / bárs* (přestože) a spojka *i* je nahrazena slovem *aj* nebo *aji*. Ze slovní zásoby se potom můžeme zaměřit na regionalismy *hyd* (drůbež) nebo *trnka* (švestka).

Východomoravská nářeční skupina je považována za archaičtější, než jsou nářečí středomoravská nebo nářečí česká. Některé znaky tohoto nářečí jsou velmi blízké spisovné češtině nebo slovenštině.

Ve východomoravských nářečích rozlišujeme dvě podskupiny: na jihu nářečí slovácká a na severu nářečí valašská.

1.3.1. SLOVÁCKÉ NÁŘEČÍ

Tato podskupina se soustřeďuje na území Moravského Slovácka s městy Uherské Hradiště, Otrokovice, Veselí nad Moravou nebo krajské město Zlín.

Slovácké nářečí se vyznačuje hláskou *l*, která se vyslovuje jako *ɥ* (např. slovo *hlava* zní jako *hɥava*, *chlapi* jako *chɥapi*). U substantiv v instrumentálu plurálu je typická koncovka *-ama* (rodičama, susedama) a z přechodníků bývají často tvořeny příslovce pomocí přípony *-ačky* (po stojačky). Pomocné sloveso *být* se v minulém čase ve 2. osobě singuláru užívá ve staženém tvaru s koncovkou *-s* (byls).

U sloves singuláru v minulém čase se využívá tvar plurálu, např: mamka říkali, děda chořivali.

1.3.2. VALAŠSKÉ NÁŘEČÍ

Valašským nářečím se hovoří na Valašsku rozpínající se na území měst Valašské Meziříčí, Vsetín, Valašské Klobouky nebo Vizovice.

Ve valašském nářečí jsou zachovány měkké retnice a slabika *mě* se vyslovuje jako *mje*. U zdvojených souhlásek se vyslovují obě hlásky (Anna jako An-na). U substantiv v instrumentálu plurálu je typická koncovka *-mi* nebo *-ami* (rodičami, susedy / susedami). Z přechodníků zde vznikají příslovce tvořena pomocí přípony *-aci* (stojaci / stoja). Infinitivy sloves typicky nekončí na *-t* ale na *-t'* (dělat', byt'). Přízvuk se často projevuje na poslední slabice.

Valašské nářečí můžeme dále rozdělit na severní valašskou podskupinu a západní valašskou podskupinu. Do severní podskupiny řadíme například obec Rusava, nedaleko Bystřice pod Hostýnem. Zde je zachována skupina šč ve slově ešče, namísto spojky *tak* je využívána spojka *toš* a namísto spojky *i* se užívá *aj* nebo *ai*. Využívá se zde také nářeční výraz *potom* místo *potom*, *toď* nebo *toďkaj* místo *teď* nebo *nedávno*, *přeca* nebo *přecaj* místo *přece* a *fčilkaj* nebo *včilkaj* místo *teď*. V plurálu sloves v přítomném čase se většinou přidává koncovka *-ja*, jako například *oni učija* nebo se užívá přechodníků ve tvaru *přid'a*, *slyšeja*.

Do západní valašské skupiny můžeme zařadit obce Cetechovice a Halenkovice. V Cetechovicích se místo slova *vždyť* užívá *šak* nebo *šag*, místo spojky *i* se užívá *aji* a místo *tak* zase *toš*. U některých slov se vypouští iniciální *j*, například *jenomže* se mění na *enomže*. V Halenkovicích se zase místo *teď* užívá *včil* a místo *teď* nebo *nedávno* se užívá *toť*. K příslovcům se často přidává koncovka *-ej*, jako ve slově *meňej*.

Ve slovní zásobě se zde například mění *zavázat* na *zabandážovat*, *vyzkoušet* na *prubovat* a *dům* na *barág*.

2. SLOVNÍ ZÁSoba

Slovní zásobou jsou veškerá slova a slovní spojení jednoho jazyka, v našem případě v jazyka českého, a zabývá se jí lingvistická disciplína zvaná lexikologie. Základní jednotkou lexika, tedy slovní zásoby, je slovo nesoucí lexikální a gramatický význam. Slovní zásoba se dělí na aktivní část, jež je uživatelem jazyka využívána při jeho ústním či psaném projevu, a na část pasivní. Slovům a slovním spojením, která má uživatel zařazeny v pasivní slovní zásobě, uživatel rozumí, ale nevyužívá je při komunikaci a projevu.

Slovní zásoba je nejrychleji se vyvíjející část jazyka. Její vývoj a obohacování závisí na uživateli a jejich potřebách a dochází k ní několika způsoby. První z nich je slovo tvorba, k níž může dojít např. připojením předpon či přípon nebo připojením koncovky. Dalšími způsoby jsou změny významu slov, zkracování sousloví, skládáním slov nebo tvořením zkratk a zkratkových slov. Slovní zásoba se obohacuje i přejímáním a překládáním z cizích jazyků nebo tvořením nových víceslovných pojmenování.

Slova lexika můžeme rozdělit na slova spisovná, jež jsou neutrální a rozumí jim všichni uživatelé jazyka, a na slova příznaková, do kterých řadíme všechny nespisovné útvary českého jazyka. Podle sociálních rozdílů rozlišujeme slang a argot, podle rozdílů územních rozlišujeme obecnou češtinu, regionalismy a dialektismy.

2.1. PROBLEMATIKA ZPRACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby NÁŘEČÍ

Nářeční slovní zásoba se rozvíjí ze slovní zásoby spisovné. Spíše než na slovní zásobu se v dialektologii klade důraz na hláskové změny nářečí a na samotné tvary nářečních slov. Postupně je zpracovávána teoretická stránka dialektologie a to např. zkoumáním přechodných a okrajových nářečních celků nebo zkoumáním postavení nářečí v celku českého jazyka. Zpracování slovní zásoby nářečí je hlavním cílem lingvistické disciplíny jazykový zeměpis.

Při studiu nářeční slovní zásoby se zaměřujeme na jednotlivé skupiny slov, které mají stejné téma, a každou takovou skupinu sledujeme z hlediska geografického, tj. skupina vyvíjející se na stejném území, či z hlediska historického, tj. skupina vyvíjející se od určitého historického období. Dosud sesbíraná data o lexiku nářečí nám umožňují

rekonstruovat lexikální situaci historicky, přestože o určitém období nejsou zachovány písemné památky. Jazyk se ovšem postupně vyvíjí a je tak třeba sbírat i současná data o tom, jak a proč se slovní zásoba nářečí mění. Poznatky ze sběru dat o změnách v jednotlivých nářečích v současné době nám poskytují nejen obrázek o celkovém stavu spisovné češtiny, ale i o češtině obecné.

Při sběru dat je třeba vymezit, které výrazy jsou pro jednotlivá nářečí stabilní a které výrazy se vyskytují pouze v centru území nebo pouze na periferiích. Nářečí na periferiích často přejímá prvky z nářeční skupiny, která s daným územím sousedí. Rozlišujeme tedy prvky stabilní, tj. prvky, které jsou pro celé nářečí stejné, a prvky variabilní, které se v rámci jednoho území odlišují. Všechna sesbíraná data se porovnávají se slovní zásobou spisovného jazyka.

Hlavním problémem při sběru dat o lexiku nářečí a při jeho zpracování je neexistence samostatných oficiálních slovníků, které by popisovaly slovní zásobu hlavních nářečních oblastí.

Vlivy, které působí na slovní zásobu nářečí, mohou být nejen historické a geografické, ale i kulturní nebo politickohistorické. Lexikum nářečí může ovlivňovat i migrace obyvatelstva. Výsledky zkoumání slovní zásoby poté mohou přinést poznatky i do vědních oborů věnujícím se právě těmto vlivům.

Jednou z dalších otázek, kterou je třeba si klást při sběru dat nářečního lexika je, zda je třeba sbírat pouze výrazy typické pro dané nářečí, nebo zda do zkoumání zařadit i výrazy, které se v nářečí běžně užívají, ale jsou typickými i v jiných nářečních skupinách. Obecně se odborníci přiklánějí ke sběru dat typických pouze pro jedno dané nářečí. Při tomto postupu vzniká slovník synchronní lokální či regionální.

Při skládání slovníku uvádíme nářeční výrazy ve formě nejbližší ke spisovné češtině a uvádíme i fonetický přepis.

2.2. ZPŮSOBY SBĚRU DAT

Nejčastěji využívanou metodou sběru dat ke studiu slovní zásoby nářečí je dotazník. Volba formy dotazníku je libovolná, musíme se však zamyslet nad tím, čeho chceme sběrem dat dosáhnout, nebo jaký cíl náš výzkum má. Pokud chceme pouze dokázat, že výraz se na daném území aktivně užívá, využijeme dotazník s nabídkou

odpovědí. Respondent potom zvolí výraz, který využívá nejčastěji a my tak získáme procentuální hodnoty všech možností.

Jestliže chceme znát všechny možné nářeční výrazy stejného významu aktivně užívané na daném území, využijeme dotazník s otevřenou otázkou, kde uvedeme pouze spisovné výrazy. Respondenti vyplní všechny výrazy se stejným významem, které užívají v běžné mluvě. Výsledkem tak budou všechny výrazy se stejným významem jako slova či slovní spojení uvedená v dotazníku. Z tohoto výrazu se také dozvíme, který výraz je pro daný význam nejužívanější a naopak, který se používá zřídka.

Pokud ke sběru dat využijeme rozhovor, musíme si předem zvolit téma, na které se při výzkumu budeme zaměřovat. Slovní zásobu tak můžeme získat přirozenou konverzací. Mimo to díky rozhovoru získáme data i o hláskových změnách a fonetické stránce nářečí.

Dnes je nejrozšířenější metodou sběru dat o slovní zásobě elektronický dotazník. Při výběru formy dotazníku však musíme brát v potaz i věkovou skupinu, na kterou s výzkumem cílíme. Starší generace ocení tištěnou formu dotazníku a přítomnost někoho, kdo dotazník vytvořil a může respondentovi pomoci s vyplňováním. Pro mladší generaci je schůdnější internetová forma dotazníku. Tato forma dotazníku bývá často šířena po internetu a sociálních sítích, je tedy nutné uvést, kdo je požadovaným respondentem, aby data nebyla manipulována jinými nářečními skupinami nebo jinou věkovou kategorií, než kterou zkoumáme. Této metody využívá i Institut Českého jazyka, kdy šíření dotazníků nechává v rukou stážistů pocházejících z daného území.

2.3. ZPŮSOBY ZPRACOVÁNÍ DAT

Data sesbíraná při výzkumu slovní zásoby nářečí je třeba dát do kontextu s geografickou polohou nářeční skupiny. Tímto způsobem zpracovává data *Český jazykový atlas*. Slova a slovní spojení jsou v tomto atlase řazena podle tématu. Výsledkem je slovník nářeční slovní zásoby s příloženou mapou. Sesbíraná data jsou uvedena na mapě na území, kde byla data sesbírána, slovník nám tak poskytuje pohled na všechny nářeční skupiny i podskupiny na území České republiky.

2.3.1. TYPY NÁŘEČNÍCH SLOVNÍKŮ

Nářeční slovníky můžeme rozdělit do tří skupin: slovníky, které se soustřeďují na slovní zásobu určitého území, slovníky s určitým slovníkovým materiálem a slovníky, které studují slovní zásobu vzhledem k času sběru dat.

Podle území mluvíme o slovníku lokálním, regionálním, nebo slovníku svodném, který je ale známější pod jménem thesaurus. Dále rozlišujeme slovník diferenční zaměřující se pouze na určitou slovní zásobu nebo slovník úplný, který se zaměřuje na všechnu dostupnou slovní zásobu jednoho nářečí. Posledním kritériem pro tvorbu nářečního slovníku je časové rozpětí. Pod toto kritérium řadíme slovník synchronní, který se zaměřuje na současnou slovní zásobu užívanou uživateli jazyka, a slovník historický zkoumající slovní zásobu užívanou v minulosti.

3. VLIVY NA SLOVNÍ ZÁSObU NA HOLEŠOVSKU

Město Holešov se nachází ve Zlínském kraji na hranici středomoravské a východomoravské nářeční skupiny. Holešov má šest městských částí: Holešov, Dobrotice, Količín, Tučapy, Všetuly a Žopy.

Podle nálezu pohřebiště z centru města se historie Holešova táhne až do doby bronzové, první písemná zmínka však pochází až z roku 1141 pod jménem Golesoucí, a od roku 1275 se k obci odkazuje pod jménem Holesow. Na konci 14. století padl Holešov do rukou Matouše ze Šternberka a jeho rod Holešov vlastnil dalších 200 let. Do třicetileté války byl Holešov centrem Jednoty bratrské, jejich památky jsou zde zachovány dodnes, a byl také posledním působištěm světce Jana Sarkandera. Po třicetileté válce získal Holešov Jan z Rottalu, původem rakouský šlechtic. Rod Rottalů zde nechal vybudovat nejen zámek, ale i Černou kapli v kostele Nanebevzetí Panny Marie, která měla původně sloužit jako pohřebiště šlechticů právě z rodu Rottalů.

Velkou kapitolou v historii města Holešova se stalo vybudování sídla ultraortodoxních Židů. Proto se Holešov stal i poutním místem ortodoxního judaismu. Nachází se zde Šachova synagoga a rabín Šach je zde i pohřben na židovském hřbitově. Po první světové válce, v roce 1918, se v Holešově odehrál poslední protižidovský pogrom v českých zemích, při kterém zemřeli dva obyvatelé židovského ghetta. Následně bylo odsouzeno 134 pořadatelů a účastníků pogromu. Dodnes se v Holešově každoročně koná Festival židovské kultury.

Ve třicátých letech se Holešov stal posádkovým městem a později zde byla založena Střední a Vyšší policejní škola, jedna ze tří největších policejních škol na území České republiky. Když v roce 1968 do Holešova přijely jednotky sovětské armády, velitelé výsadekářů tanky odmítli vpustit do města a jejich náporu holešovští vojáci odolávali několik dní.

Významnými Holešovskými osobnostmi jsou např. hanácký obr Josef Drásal, který v Holešově žil a je zde i pochován, hudební skladatel František Josef Richter nebo básník a spisovatel Jiří Daehne.

3.1. ROZLOŽENÍ HOLEŠOVA DO NÁŘEČNÍCH SKUPIN

Obec Holešov se nachází mezi třemi většími městy, přičemž v každém z těchto měst se užívá jiného nářečí. Západně od Holešova se nachází Kroměříž, která patří do středomoravské nářeční skupiny a nejužívanějším nářečím je zde hanáctina. Severovýchodně od Holešova leží město Bystřice pod Hostýnem, která patří do skupiny východomoravských nářečí. Toto město je jedno z center Slovácka a slovácky se zde také hovoří. Do východomoravské nářeční skupiny patří i území krajského města Zlína, od Holešova ležícího jihovýchodně. Zlín je společně s Valašským Meziříčím centrem Valašska a mluví se zde valašsky.

Bezprostřední blízkost třech různých nářečí může za to, že na území Holešovska se tato tři nářečí mísí. Na mísení nářečí má vliv migrace obyvatel v rámci obcí na Holešovsku, Zlínsku, Kroměřížsku a Bystřicku.

V rámci Holešovska jsou rozdíly v nářečí minimální, přesto některé městské části inklinují k nářečím geograficky nejbližším. Městské části Dobrotice a Tučapy mají nejbliže k Bystřici pod Hostýnem a inklinují k Slováckému dialektu. Količín a Všetuly zase leží nejbliže ke Kroměříži, proto jsou zde více vidět znaky hanáckého dialektu. Nejbliže Valašsku leží městská část Žopy. Městská část Holešov leží ve středu Holešovska a inklinace k jednotlivým dialektům jsou zde téměř nezachytitelné.

4. ZPŮSOB VÝBĚRU SLOVNÍ ZÁSObY PRO VÝZKUM

Pro účely této bakalářské práce bylo vybráno padesát jedna slov či slovních spojení, z toho třicet substantiv, deset adjektiv a jedenáct verb. Výběr slov a slovních spojení proběhl za pomoci *Českého jazykového atlasu*, ve kterém již tyto výrazy byly zaznamenány díky výzkumu týkajícího se nářečí a jejich slovní zásoby. Do užšího výběru slov byly uspořádány ty výrazy, které v jazykovém atlasu měli pro naši zkoumanou oblast více nářečních výrazů, nebo výrazy, které se v bezprostřední blízkosti zkoumané oblasti výrazně odlišují od spisovných výrazů. Vybraná slova a slovní spojení nemají společné téma.

4.1. ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS

Český jazykový atlas je volně přístupný internetový zdroj vytvořený Dialektologickým oddělením Ústavu pro jazyk český v Praze a Brně. Byl vytvořen nejen pro hlubší výzkum jazyka po stránce dialektů, jejich vývoje a změnách v rámci jednotlivých regionů, ale i pro mapování a studium kulturních změn na území celé České republiky.

V atlasu jsou zachyceny všechny vrstvy jazyka u široké veřejnosti, poskytuje tak pohled na dialekty z hlediska historického i současného. K vytvoření *Českého jazykového atlasu* přispěli také dialektologové a jejich dílo již z devatenáctého století. Moravskými a slezskými nářečímí se zabývá například dílo *Dialektologie Moravská* (1885, 1886) od Františka Bartoše, českými nářečímí se zabývá Vavřinec Josef Dušek v jeho díle *Dialektická mapa Čech* (1894). Ještě předtím však přichází dílo Aloise Vojtěcha Šembery, *Základová dialektologie československá* (1864), které považujeme za základní stavební kámen české dialektologie.

V roce 1946 vzniká Ústav pro jazyk český s nově formovaným systémem pro jazykově zeměpisný výzkum českých dialektů. Data se začala sbírat zprvu korespondenčně a pomocí dotazníkových anket. Zejména v Čechách, kde dříve neproběhl žádný rozsáhlý výzkum nářečí, tak vznikla síť popisující návaznost a vzájemné ovlivňování jazykových prostředků.

Dnes můžeme na základě *Českého jazykového atlasu* vidět vývoj metod, které byly použity pro sběr dat pro tento projekt.

4.2. VYBRANÁ SLOVNÍ ZÁSoba

Slovní zásoba, která byla vybrána pro tento výzkum, byla sesbírána v kartografických zápisech *Českého jazykového atlasu*. Jednotlivá slova byla zařazena do dotazníku, pokud se nářeční výrazy lišily na území východní a jižní Moravy. Do těchto oblastí počítáme celé území zlínského kraje, ale i Hodonínsko, Frýdecko-místecko a okolí Vyškova a Přerova. V některých případech byly rozdíly ve tvarech nářečních výrazů patrné i v oblastech, které se nachází na území Středomoravské nářeční skupiny.

Samotný *Český jazykový atlas* zužuje zkoumané lexikum podle tématu, proto i tato práce je omezena na lexikum se stejnými tématy. Mezi tato témata patří zemědělská terminologie a postupy starého způsobu zemědělské výroby, části venkovského domu, lexikum týkající se rodiny a rodinných příslušníků, dále typy oblečení, pokrmů a potravin, tradiční povolání a předměty svázané s nimi, ovoce a zelenina, nejrůznější druhy živočichů a rostlin, přírodní jevy nebo tradice a svátky.

4.2.1. SUBSTANTIVA

Pro tento výzkum bylo vybráno třicet substantiv ve formě slov a slovních spojení.

Pro každé heslo zařazené do dotazníku pro tento výzkum, byly v *Českém jazykovém atlase* uvedeny alespoň dva nářeční výrazy. Pro slovo *chlapec* byly uvedeny výrazy *ogar*, *ogara*, *synek* nebo *kluk*, pro slovo *děvče* výrazy *cérka*, *děvča*, *děčko* nebo *děvčica*. Výrazy *maminka* a *tatínek* byly velmi podobné, *Český jazykový atlas* uvádí výrazy *matička*, *maměnka*, *mamička* a *mama* pro *maminku* a *tatiček*, *tata* a *tatík* pro *tatínka*. Z rodinných příslušníků jsou dále uvedeni *babička* a *dědeček* v nářečních výrazech odvozených od adjektiva *starý* čili *stařenka* a *staříček* nebo *stařeček*. Kořeny původních spisovných výrazů obsahují varianty *dědáček* pro *dědečka* a *baběnka*, *bábina* nebo *bába* pro *babičku*. Ve výrazu *svatba* se podle *Českého jazykového atlasu* disimuluje *t* ve výrazu *svařba*, nebo se souhláska *t* mění na *j*, *svajba*. Pro slovní spojení *svobodná matka* je uvedeno hned několik výrazů s dlouhou i krátkou samohláskou – *zmrhalka* či *zmrhálka*, *závitka* či *závítka*, dále *přespanka* nebo *dopušťanka*. Pro výraz *dvojčata* existuje výraz se stejným slovním základem, *dvojky*, nebo výrazy *společnata* a *blížnata*.

U slova *šiditko* jsou v *Českém jazykovém atlase* uvedeny výrazy *cumel*, *cucek* a *cucák*, dále *dudlík*, *dudlák*, *dudyn*, *dundák* a *dudel* a v neposlední řadě zkrácená verze původního výrazu *šid'ák*. Slovo *míč* má tři nářeční varianty – *balón*, *bolko* nebo *habán* a slovo *boule* má nářečních variant hned devět – *hrč*, *guča*, *mozol*, *roh*, *hruška*, *gula*, *hrča*, *hrbol* nebo *hromol*.

Výrazy týkající se pokrmů a potravin jsou často velmi podobné spisovným výrazům nebo mají společný původ. Výraz *svačina* se naklání ke slovenskému *desiata* nářečními výrazy *desáta*, *desátek* a *desátka*, nebo je zde uveden výraz *přesnídávka*. *Kyselé zeli* se ve všech nářečních variantách liší pouze v adjektivu *kyselé* – *kyslé*, *kysané*, *kvašené*, *kvasené*, *bečkové*, nebo vypouští adjektivum a místo něj ke slovu *zeli* připojí neshodný přívlastek z *bečky*. Naopak u slovního spojení *míchaná vajíčka* je ve většině případů uvedeno pouze jedno slovo, jako je to v případě *škvařenina*, *vaječina*, *škraka*, *vaječnice*, *škvařenice*, *škvařinka* nebo *škrak*, výraz *smaženice* se využívá jak pro *míchaná vajíčka*, tak pro *smažené houby s vajíčkem*, dále se využívá slovní spojení *smažený vajíčka*, kde se mění rod adjektiva z neutra na femininum. Pro *povidla* se synekdochicky využívá výrazu *trnky*, buďto samostatně nebo s přívlastkem *vařené* či *smažené* – vždy záleží na způsobu přípravy. Ve slově *lžice* se *l* vokalizuje na *u* výslovností podobnému konsonantu *v* – *užice*, *užička* nebo počáteční *l* vypustí úplně – *žička*, jindy se naopak *l* vokalizuje pomocí vokálu *y* nebo *u* – *lyžice*, *lužice*.

Z výrazů týkajících se plodin a rostlinné výroby byly z *Českého jazykového atlasu* vybrány výrazy *květináč*, *angrešt* a *šťavel*. Pro výraz *květináč* byly uvedeny výrazy *kvítnák* či *kořenáč*, *hrnek* či *hrnec*, dále *pernice* a *střep*. Nářeční výrazy pro *angrešt* byly zkomolené varianty původního slova – *angrešla* a *engrešt* a dále slova založená na vnější podobnosti s plodem – *srstka*, *chlupáč*, *chlupáček* nebo *měchnáček*, uveden byl i výraz *turenka* pravděpodobně odvozený od jiné volně rostoucí rostliny. *Šťavel* se podle *Českého jazykového atlasu* v nářečních výrazech nazývá *zaječí zeli*, *zajíčí*, *zajačí* nebo *zaječí šťavlík*.

Ze slovní zásoby zabývající se zvyky a tradicemi byly v *Českém jazykovém atlase* největší rozdíly u slovního spojení *masopustní průvod* a slova *pomlázka* (jako zvyku, nikoli předmětu). Pro *masopustní průvod* je uvedeno slovní spojení *chodit s medvědem* – spojeno s ústřední maskou *chodící* v čele průvodu a *chodit po škarkách* – spojeno se zvykem *procházení domů* za účelem sběru *slaniny* a jiných *masných*

výrobníků. Dále se pro masopustní průvod využívají synekdochické výrazy maškary, maškarádi nebo fašanci. Pro zvyk *pomlázky* se využívají výrazy mrskút, šlaháčka nebo mrškačka, přímo spojené s činností vykonávanou během pomlázky.

Dalším výrazem, u kterého můžeme sledovat více nářečních variant je *tyč* v *plotě*, pro kterou jsou užívány výrazy tyčka nebo týčka, latka, látka nebo lať, nebo špingle, šprle, štacheta nebo štangle. Pro výraz *záda* se podle *Českého jazykového atlasu* stále užívá knižní výraz hřbet a od něj odvozené řbet a chrbet. Pro *nehet* se užívají výrazy neht, pazneht, pahnout nebo pazour. Pro slovo *hůl* se používá deminutivum hůlka, výrazy palice nebo palica a výraz čagan. *Nudle* se označují jako řezance, krajance, lukše nebo lokše, přičemž výraz lokše ve slovenštině znamenají tenké bramborové placky pečené na peci. Výraz *žloutek* se ve východomoravských nářečích přechyluje z maskulina do neutra, žloutko, nebo se vokalizuje konsonanta l, žítko, žítek. Pro *čočku* se využívají výrazy čučka, čečůvka, čečovice nebo čočovice. *Vařečka* má podle *Českého jazykového atlasu* varianty vařecha, vařacha, vařejka, vařajka nebo vařala.

4.2.2. ADJEKTIVA

Adjektiv pro tento výzkum bylo vybráno deset. Podle *Českého jazykového atlasu* mají adjektiva na zkoumaném území méně variant než substantiva a slova mají často stejný kořen či původ.

Pro adjektivum *hezká* se využívají tvary pěkná, šikovná, hodná nebo šumná. Pro člověka, který šilhá se ve spisovném jazyce využije slovo *šilhavý*, v nářečí se na zkoumaném území řekne švidratý, švirgatý, švirgavý nebo švidravý. Slova *velikánský* a *malinký* se liší od spisovných výrazů pouze minimálně – pro slovo *velikánský* veličajzný, velikajzný nebo veličánský, pro slovo *malinký* maličkový či malučký. Minimální změny můžeme vidět i u slova *slaboučký* – slabounký a slabunký.

Zajímavé varianty ale přináší výraz *liný* – kromě lenošný nebo lenivý také shnilý, hnilý nebo zdechlý. Pro slovo *prostovlasý* se používá antonymum střapatý nebo vlasatý, jinak také holohlavý nebo varianta zpodstatnělá – s holou hlavou. Výraz *hubený* se ve zkoumaném nářečí mění na chudý, suchý nebo slabý a výraz *kloudný* na šikovný, mravný či řádný. Místo adjektiva *bázlivý* se využívá adjektivum bojazlivý nebo bojácny.

4.2.3. VERBA

Sloves bylo pro tento výzkum vybráno jedenáct.

Činnost házení kamínků po vodě je v *Českém jazykovém atlase* uvedena ve spisovné formě jako *dělat žabky* nebo *házet žabky*, její nářeční varianty se liší pouze v předmětu spojeným se samotným slovesem *dělat* či *házet* – *házet káčery*, *kačeny*, *babky* nebo *panenky*. Sloveso popisující činnost *sedět na bobku* se užívá ve tvaru *čapět*, *čupět* a *čopět*.

Nejvíce nářečních variant je v *Českém jazykovém atlase* uvedeno u sloves *mračit se* a *viklat se*. Pro sloveso *mračit se* jsou to výrazy *zhlídat*, *bočit se*, *škaredit se* nebo *skaredět se*, *kabonit se* nebo *zahlédat*. Pro sloveso *viklat se* jsou uvedeny výrazy *kývat se*, *klátit se*, *henglat se*, *kejklat se*, *glajdat se*, *hyklat se*, *gyglat se*, *mlít* nebo *mlet se*.

Naopak nejméně variant je uvedeno u sloves *rozsvítit*, *libat* nebo *překážet*. Sloveso *rozsvítit se* zde vyskytuje ve formě *rozžít*, *rozžat* nebo *rožnout*. Sloveso *libat* je uvedeno pouze ve variantách *loubat* a *obtoulat*. Pro slovo *překážet se* užívají nářeční výrazy *zavazet* nebo *zavazat* i ve formě *zavadzat*.

U slovesa *půjčit* byly uvedeny varianty *pojčit*, *požčat*, *půčit* nebo varianta s krátkým vokálem *pučit*. Slovo *pospíchat* je podle *Českého jazykového atlasu* užíváno ve formách *ponáhlat se*, *tumlovat se*, *pospíchat* nebo *spíchat*. Pro sloveso *klopýtnout* je uveden pouze jeden nářeční výraz s měnícími se předponami a to *opacknout*, *opackovat* a *zapacknou*, *zapackovat* a *zapackat*. U slovesa *uderit se* se využívají i další spisovné výrazy se synonymickým významem – *bouchnout se* nebo *praštit se*, dále i nářeční výrazy *uderit se* a *drbnout se*.

5. METODIKA VÝZKUMU

Pro tuto práci byla využita metoda dotazníku, protože se zaměřuje na jednotlivé lexikální jednotky, nikoli na celkový stav nářečí. Cílem bylo získat odpovědi od alespoň třiceti respondentů, v čemž byl výzkum úspěšný.

Cílem práce bylo zjištění stavu nářečí v aktivní slovní zásobě starší generace obyvatel Holešovska a blízkého okolí. Dohromady se výzkumu zúčastnilo 31 respondentů, muži i ženy, přičemž nejmladší respondent má 54 let. Celkem 21 respondentů momentálně žije v jedné z městských částí Holešova, 4 respondenti žijí v obci Rymice, která se nachází 4 kilometry od Holešova a 3 respondenti žijí v obci Přílepy, nacházející se 3 kilometry od Holešova. Z vesnic Martinice, Jankovice a Třebětice, nacházející se méně než 5 kilometrů od Holešova, potom pochází vždy jeden respondent.

Všichni respondenti vyplňovali dotazník se slovy vybranými z *Českého jazykového atlasu*, ke každému slovu přiřazovali výraz, který využívají v jejich běžné mluvě, se stejným významem jako slovo předtištěné v dotazníku. Šestnáct respondentů vyplňovalo dotazník za mé asistence, u zbytku respondentů výzkum proběhl dopisní formou.

Z 31 respondentů prožilo více než polovinu života na Holešovsku 29 respondentů. Dva respondenti se na Holešovsko přestěhovalo z rodinných důvodů před dvanácti a patnácti lety.

Výzkum probíhal od srpna do listopadu 2022. Respondenti odpovídající dopisní formou měli na vyplnění dotazníku neomezený čas a často vyplnili více výrazů. Šestnáct respondentů, kteří vyplňovali dotazník za mé pomoci a přítomnosti, vyplňovali dotazník nejdéle půl hodiny. Pokud se respondenti nevzpomněli na výraz, kterým by slovo v dotazníku nahradili, dotaz vynechali.

5.1. FORMA DOTAZNÍKU

Dotazník byl vytvořen jako seznam třiceti substantiv, deseti adjektiv a jedenácti sloves. Každé slovo v dotazníku má předtištěný řádek určený k odpovídání. Dotazník je stejný pro každého respondenta a je dvě strany ve formátu A4 dlouhý. Dotazník je uveden i se zadáním, pro případ nepřítomnosti tazatele ve znění:

„K jednotlivým slovům a slovním spojením doplňte všechny výrazy se stejným významem, které užíváte ve Vaší běžné mluvě.“

Na koci dotazníku je krátké poděkování za účast na výzkumu. Všichni respondenti byli ústně či dopisní formou informováni o existenci této bakalářské práce a čtyři respondenti projevili zájem o výsledky výzkumu.

6. VÝSLEDKY

Výsledky sesbírané od 31 respondentů jsou dostatečné a na daném vzorku je prokazatelný trend v nářečí na Holešovsku. Starší generace obyvatel pomalu přestává užívat výrazy uvedené v *Českém jazykovém atlase*, a naopak užívá výrazy spisovného jazyka, výrazy z jiných nářečí, popřípadě novotvary. Výrazy, které jsou uvedeny i v *Českém jazykovém atlase*, se vyskytují ve velké míře.

6.1. SUBSTANTIVA

U substantiv týkajících se rodiny a rodinných stavů nebyly v odpovědích od respondentů nijak velké odchylky od *Českého jazykového atlasu*. Ke slovu *chlapec* doplňovali respondenti kromě původního *ogara* nebo *ogary*, *synka* a *kluka* také výrazy *hoch*, *mladík* a knižní výraz *jinoch* a výrazy s posunutou stylovou hodnotou *borec* a *klučina*. Nejvíce se objevovaly výrazy *kluk* a *hoch*, které uvedlo více než dvacet respondentů a následuje výraz *ogara* či *ogar*, který uvedlo respondentů osmnáct. Pro výraz *děvče* se kromě výrazů *holka*, *děvčica*, *dívka* nebo *děvečka* třikrát objevil i výraz *frajerka*, přestože v odpovědích ke slovu *chlapec* nebyl maskulinní tvar tohoto slova *frajer* ani jednou. Dále byl v odpovědích stylově zabarvený výraz *kočka* a *borka*. Ani jednou se v odpovědích ke slovu *děvče* neobjevil výraz *cérka* a *děcko*, které byly uvedeny v *Českém jazykovém atlase* v nejbližším okolí Holešovska.

K výrazům *maminka* a *tatínek* respondenti uváděli různé varianty výrazů uvedených v *Českém jazykovém atlase*, u slova *tatínek* byl jedinou výjimkou výraz *otěcho* se základem v ruštině, který se vyskytl ve dvou dotaznících. Nejčastější odpovědi u slova *maminka* byly výrazy *mamka*, *mama* nebo *mamina*, naopak se vůbec nevyskytl výraz *matička* či *maměnka*. Nejčastější odpovědi u slova *tatínek* byly výrazy *otec*, *tata* nebo *verze* s dlouhým vokálem *táta*, dále pak *taťka*. Ani jednou nebyl uveden výraz *tatiček* a *tatík*. U slova *dědeček* se mimo výrazy *steřeček*, *staříček* a *děda* objevily i varianty *dědouš* a *dědoušek* u sedmi respondentů, výraz *dědáček* se objevil jednou. Pro výraz *babička* se v dotaznících nejčastěji objevoval výraz *bába*, *stařenka* a *babka*, méně se potom objevoval výraz *bábina* a *stařa*. Dvakrát se pro výraz *babička* objevil výraz *baběnka* a jednou výraz *staříčka*.

U slova *svatba* se nejčastěji vyskytoval výraz *svajba*, který uvedlo devatenáct respondentů, jedenáctkrát se objevil výraz *vdavky* a osmkrát výraz *sobáš*, nejspíše

přechýlený ze slovenštiny. Výraz *svaťba* uvedený v *Českém jazykovém atlase* se v dotaznících nevyskytl ani jednou, což může být způsobeno tím, že se pro respondenty mohlo jednat pouze o jinou výslovnost spisovného tvaru *svatba*.

Slovní spojení *svobodná matka* bylo ve většině dotazníků vynecháno, pouze devět respondentů dotaz zodpovědělo. Ve dvou případech byl dotaz zodpovězen původním výrazem *svobodná matka*, zbylých sedm respondentů uvedlo výrazy *singl* nebo *samoživitelka*, v jednom případě uvedl respondent obě tyto varianty. V odpovědích se nevyskytl ani jeden z výrazů uvedených v *Českém jazykovém atlase* pro slovní spojení *svobodná matka* (*zmrhalka*, *závitka*, *přespanka* a *nedopušťanka*). Důvodem pro vymizení těchto variant může být posun ve společnosti a jiné vnímání *svobodných matek*, tudíž slušnější vyjadřování o těchto osobách.

Pro *dvojčata* se nejčastěji objevoval výraz *dvojky*, a to u dvanácti respondentů. Méně často se objevoval výraz *dvojičky*. Výraz *společňata* se vyskytl pouze jednou. Zatímco v *Českém jazykovém atlase* je pro slovo *šiditko* uvedeno hned devět nářečních výrazů, respondenti tohoto výzkumu uvedli pouze tři různé varianty – *cumel*, *dudlík* a *dudel*, přičemž každý respondent uvedl alespoň jednu z nich. Nejužívanější variantou byl výraz *cumel*. U slova *mič* byly respondenty uvedeny tyto varianty: *balon* a *verze* s dlouhým vokálem *balón*, dále *mičuda*, běžnější spíše pro česká nářečí a výraz *kopačák*, který již naznačuje typ daného *miče*. Nejčastěji uvedená *verze* byla *verze balon*, následuje *balón*, obě varianty byly dohromady uvedeny ve dvaceti sedmi dotaznících, slovo *mičuda* bylo uvedeno třikrát. Slovo *kopačák* bylo uvedeno šestkrát, tento výraz ale považuji za výraz s jinou významovou hodnotou, proto jej do výzkumu nepočítám. U slova *boule* byly nejčastěji uváděny varianty *hrč*, *hrče* nebo *hrča*, dohromady tyto výrazy uvedlo dvacet dva respondentů. Následoval výraz *roh*, který uvedlo sedm respondentů a nejméně respondentů uvedlo výraz *bula* či *boula*. Výrazy *guča* a *hrbol* byly uvedeny pouze jednou a výrazy *mozol* a *hruška* se neobjevily ani jednou.

Zkoumaná slova z okruhu pokrmů byla pro respondenty jednoznačnější. U výrazu *svačina* se v pěti případech objevila zkrácená *verze* původního výrazu *sváča*, třikrát se objevila varianta *přesnídávka* a pouze jednou se vyskytnul výraz *desátá*. Dva a dvacet respondentů dotaz vynechalo. Varianty *desátek* nebo *desátka* nebyly uvedeny vůbec. U slovního spojení *kyselé zeli* bylo ve většině případů uvedeno pouze *zeli* nebo *zelo*, dále se vyskytly varianty *přívlastku kysané* a *kysaný*. Šestnáct respondentů uvedlo

výrazy bez přívlastku, a to kysačka nebo kyselica. Čtyři respondenti uvedli přívlastky kvašené a kvašené. Vůbec se neobjevilo slovní spojení zelí z bečky nebo bečkové zelí.

U slovního spojení *míchaná vajíčka* napsalo třicet respondentů výraz vaječina, dále bylo uváděno slovní spojení s odchylkou v rodě adjektiva, tedy míchaný vajíčka. Šest respondentů potom uvedlo výraz míchanice. Výrazy škraka a smaženice se vyskytly vždy u jednoho respondenta a výrazy skvařenice, škvařezina a škvařinka se neobjevily vůbec. K výrazu *povidla* respondenti nejčastěji uváděli pouze trnky a méně často švestky. Sedmnáctkrát se objevil výraz trněnka a v jednom případě bylo k výrazu trnky připsáno slovo marmeláda. U výrazu *lžíce* bylo dvakrát uvedeno slovo lžička a jednou slovo s jiným významem naběračka. Zbytek respondentů dotaz vynechalo. Přisuzuji to tomu, že rozdíly spisovného a nářečního výrazu jsou více fonetické než písemné, jako by tomu bylo u varianty užice nebo lyžice.

Nejvíce odpovědí bylo v okruhu přírody a zemědělství sesbíráno pro výraz *květináč*. Nejčastěji byl uváděn výraz pernice či pernica, uvedlo ho dvacet čtyři respondentů. Dále bylo častou variantou slovo květnák (v jednom případě květnák) a květnáč, dohromady tyto výrazy uvedlo třináct respondentů. Jednou se vyskytlo slovní spojení hrnek na kvítka. Pro výraz *angrešt* byl nejčastěji uváděn výraz chlupáč, ve dvanácti případech, a dále výrazy srstka či srstky v pěti případech. Ani jednou se nevyskytly výrazy turenka a měchnáček ani varianty angrešla a engrešt. Sedmnáct respondentů tento dotaz vynechalo. U výrazu *šťavel* se všichni respondenti odpovídající na tento dotaz jednohlasně shodli a uvedli výraz šťovík. Nevyskytla se zde žádná jiná varianta. *Šťavel* a šťovík jsou však dvě odlišné rostliny a ani *Český jazykový atlas* šťovík neuvádí jako nářeční variantu pro slovo *šťavel*. Proto tento výraz vyřazují z výzkumu a nebudu se jím již více zabývat.

V odpovědích k tradici *masopustního původu* se mimo klasické vodění medvěda, chození s medvědem a masopustu objevovaly odpovědi maškary, ostatky a merenda. Nejčastější byla odpověď masopust, uvedená dvaceti čtyřmi respondenty, dále varianty vodění medvěda a chození s medvědem, které dohromady uvedlo dvacet jedna respondentů. Výraz ostatky byl uveden sedmnáctkrát a výraz merenda byl uveden osmkrát. U zvyku *pomlázka* byl nejčastěji uveden výraz šibačka a šlaháčka, které napsalo vždy šestnáct respondentů, a výraz mrskačka byl uveden patnácti respondenty.

Varianty tatar či s tatarem byly uvedeny dohromady sedmi respondenty. Tři respondenti uvedli výraz mrskot a jedenkrát se objevila varianta šmigrust.

U slovního spojení *tyčka v plotě* se výrazy totožné s nářečními výrazy z *Českého jazykového atlasu* v odpovědích respondentů objevily jen zřídka, dva respondenti uvedli lařka v plotě a dva uvedli šprle. Respondenti dali přednost výrazu špruše, který uvedlo dvacet dva respondentů a výrazu kůl v plotě, který uvedlo osmnáct respondentů. Šest respondentů potom uvedlo variantu plaňka a pět respondentů uvedlo variantu žbrlení.

Dotaz *záda* byl zodpovězen téměř jednoznačně. Dvacet osm respondentů odpovědělo knižním výrazem hřbet a dvanáct z nich doplnilo svoji odpověď o variantu chrbát. Dva respondenti uvedli výraz cemr a tři respondenti dotaz vynechali. U výrazu *nehet* byla nejčastější odpovědí varianta neht, kterou uvedlo dvacet pět respondentů. Mimo to se objevil i výraz drápy u sedmi respondentů, a různé varianty výrazu pazour – pazor, pazór, pazůr, u čtrnácti respondentů. U slova *hůl* byl nejčastější odpovědí výraz čagan, tento výraz vyplnilo dvacet sedm respondentů a ve většině případů doplnili i další výrazy jako hole či hůlka, palice a palica anebo výraz klacek, který už má ale trochu jiný význam.

Poslední substantiva v dotazníku byly *nudle*, *žloutek*, *čočka* a *vařečka*. Pro výraz *nudle* byla nejčastěji vyplněnou variantou slovo zavářka, které je považováno za nadřazený výraz pro všechny druhy těstovin a noků do polévky. Šestnáct respondentů uvedlo buď výraz lokše nebo lukše a tři respondenti uvedli slovo těstoviny. Výraz řezance se objevil jednou a krajance se neobjevily ani jednou. Pro slovo *žloutek* byla ve dvaceti jedna případech uvedena varianta žloudek a čtrnáctkrát se objevila varianta v neutru – žloutko. Výrazy s dlouhou souhláskou *l* se neobjevily ani jednou. Pro slovo *čočka* byla nejčastěji odpovídanou variantou šošovica nebo šošovice v devatenácti případech, slovo čočovica nebo čočovice se objevilo šestkrát. Tříkrát byla uvedena varianta čóča a naopak ani jednou se neobjevila varianta čečůvka a čučka. Pro slovo *vařečka* se objevily pouze výrazy vařecha a ve dvou případech kvedlačka a kvedlovačka. Varianty vařacha, vařejka, vařajka a vařala nebyly uvedeny.

6.2. ADJEKTIVA

Při dotazech týkajících se adjektiv respondenti často odpovídali pomocí substantiv nebo slovních spojeních opisující samotné adjektivum. Často využívali spisovná adjektiva s podobným významem.

U adjektiva *hezká* byl nejfrekventovanějším výrazem uvedeným v dotazníku adjektivum krásná, což je výraz spisovný a neřadíme ho k nářečním výrazům. Dalším častým výrazem užitým místo adjektiva *hezká* bylo slovo pěkná, které uvedlo dvacet sedm respondentů. Dvacet jedna respondentů uvedlo mimo jiné i adjektivum šikovná a tři respondenti uvedli adjektivum šumná. Ve formě substantiv se objevily výrazy fešanda a kočka.

U výrazu *šilhavý* byly výsledky o něco zajímavější. Kromě výrazů švidravý nebo švidratý, které uvedlo dohromady dvacet tři respondentů se objevily nejrůznější opisy – levým okem do pravé kapsy nebo každé oko jinde. Osm respondentů uvedlo výraz pidlooký.

U slova *velikánský* nikdo neuvedl slova, která jsou pro tento výraz obsažena v *Českém jazykovém atlasu*, tedy veličajzný, velikajzný a veličánský. Nejčastěji respondenti uváděli obrovský, obrovitý nebo obří, dále původní neutrální tvar velký a jednou se objevilo substantivum dlouhán, vztahující se k adjektivu popisující člověka.

U adjektiva *líný* se nejvíce objevovala varianta lenivý a lenošný, tyto varianty odpovědělo dohromady dva a dvacet respondentů. Často byl uváděn i výraz shnilý a jeho znělá varianta zhnilý, který se v odpovědích objevil patnáctkrát. Šestkrát se potom objevil výraz zdechlý. Ve formě substantiv byly uvedeny výrazy lenoch dvanácti respondenty a nefachčenko jedním respondentem.

U adjektiva *malinký* respondenti nejvíce uváděli variantu maličký, uvedlo ji osmnáct respondentů. Dalšími výrazy, které se v dotaznicích objevily jsou adjektiva prťavý a připrclý, dohromady uvedené sedmi respondenty. Ve formě substantiv byly uvedeny slova prcek a prdítko. Další verze malučký, která je uvedena v *Českém jazykovém atlase*, nebyla respondenty uvedena.

U adjektiva *slaboučký* byly uvedeny pouze dvě varianty, a to slabý a tenký. Na tento dotaz odpovědělo dohromady dvanáct respondentů, zbytek jej vynechal. Varianty z *Českého jazykového atlasu* (slabounký, slabunký) nebyly uvedeny.

Výraz *prostovlasý* byl zodpovězen všemi respondenty. Nejčastěji byly uváděny výrazy *plešatý* a *holohlavý*, oba výrazy uvedeny devatenáctkrát. Šestkrát se objevil výraz *opelichaný*. Dále se při tomto dotazu vyskytovaly odpovědi ve tvaru substantiv – *holina*, *plešoun* a slovní spojení *člověk bez vlasů*.

Adjektivum *hubený* poskytlo od respondentů jedinou odpověď ve formě adjektiva, a to výraz *chudý*. Tento výraz uvedlo sedmnáct respondentů. Zbytek odpovědí byl ve formě substantiv – *tintěra* a *hubeňour*, a ve formě přirovnání – *jako tříska*, *jako lunt* a *jako tyčka*.

U adjektiva *kloudný* byl nejuváděnějším výrazem výraz *pořádný* a následoval výraz *šikovný*. Respondenti také uváděli adjektiva *kalý*, *milý*, *příjemný* a *zajímavý*. Tento dotaz vynechalo sedmnáct respondentů.

U adjektiva *bázlivý* bylo nejčastější odpovědí *bojácný*, tuto odpověď uvedlo šestnáct respondentů. Dále se vyskytly odpovědi ve formě substantiv – *strašpytel*, *posera* a *baba*. Osm respondentů tento dotaz vynechalo.

6.3. VERBA

Slovesa, která respondenti uváděli ve svých dotaznících se často nelišila od nářečních výrazů, které jsou uvedeny v *Českém jazykovém atlase*. Například u slovesa *rozsvítit* se vyskytly pouze tři varianty – *roznout*, *rozžat* a *rožít*, přičemž nejuváděnější variantou bylo sloveso *roznout*. Stejně tak u slovesa *půjčit* uváděli respondenti jen tři varianty, a to *půčit*, *požčat* a *pučit*, s nejuváděnější variantou *půčit*. Sloveso *udeřit se* mělo pouze dva výsledky, a to *praštit se* a *bouchnout se*, výrazy *uderit se* a *drbnout se* nebyly uvedeny.

U slovního spojení *dělat žabky* nebo *házet žabky* byly zaznamenány rozdíly v obou slovech slovního spojení. Respondenti uváděli na místě slovesa sloveso *metat* a na místě předmětu psali místo *žabek* *žabáky* nebo *oblázky*. Ukázalo se tak, že respondenti neznají nebo nepoužívají verze *Českého jazykového atlasu* *házet káčery*, *babky*, *kačeny* nebo *panenky*.

U slovesa *sedět na bobku* bylo nejuváděnější odpovědí sloveso *čupět* uvedené dvaceti respondenty, následovalo sloveso *čapět* uvedené devatenácti respondenty a

dřepět uvedené sedmnácti respondenty. Varianta čopět se nevyskytla ani jednou. Tento dotaz nevynechal žádný respondent.

Nejčastější odpovědi u slovesa *mračit se* byly výrazy šklebit se a škaredit se, které byly dohromady uvedeny dvaceti respondenty a třináct z nich uvedlo obě varianty. Dále bylo často uváděno kabonit se a mžourat. Pět respondentů uvedlo výraz škůřit se.

U slovesa *viklá se* respondenti nejvíce uváděli varianty kyklá se, kývá se, kýve se a gyglá se. Méně potom uváděli sloveso hýbe se a kymáci se. Dva respondenti uvedli variantu hyklá se.

Zajímavé výsledky byly u slovesa *pospíchat*. Často padala odpověď valit, uvedená dvaceti třemi respondenty. Dvacet respondentů uvedlo variantu spěchat a čtrnáct jich uvedlo sloveso chvátat. Nejméně se objevovaly varianty kvaltovat a vůbec se pak neobjevily varianty tumlovat se ani ponáhlát se.

U slovesa *klopýtnout se* nejčastěji vyskytoval výraz zakopnout, následovaný slovesem zapacknout. Jeden respondent uvedl slovní spojení padat na hubu a seknout sebou.

Respondenti se shodli u slovesa *překážet*. Dvacet osm jich uvedlo sloveso zavazet nebo zavazat a čtrnáct respondentů uvedlo sloveso vadit. U slovesa líbat byl nejvíce uváděn výraz muckat a muckat se, dále pusinkovat a jednou bylo uvedeno sloveso klofat.

7. ZHODNOCENÍ

Díky tomuto výzkumu se potvrdilo, že *Český jazykový atlas* je jako celek pořád aktuální a informace z něj se dají aplikovat na území Holešovska a blízkého okolí. Protože byl *Český jazykový atlas* uveden do provozu před deseti lety (vznikal mezi lety 2012 a 2014), můžeme také potvrdit, že v jazyku nářečí nastaly změny a některé výrazy již aktuální nejsou. Hlavním faktorem tohoto může být přirozený vývoj společnosti a přehodnocení společenských rolí. Pokud se například zaměříme na slovní spojení *svobodná matka*, výrazy, které jsou uvedeny v *Českém jazykovém atlasu* můžeme vnímat jako urážlivé či společensky nepřijatelné. Z výzkumu je jasné, že i starší generace dává přednost modernímu a široce rozšířenému výrazu *samoživitelka*. Výrazným faktorem při výběru právě varianty *samoživitelka* pro *svobodnou matku* může být i působení médií a to, že v posledních letech se setkáváme s čím dál větší podporou *samoživitelek*. Naopak výrazy z *Českého jazykového atlasu* mohou naznačovat, že *svobodné matky* jsou nekompetentní a že jejich situace byla pouze jejich vlastní vinou, např. *dopušťanka* se dopustila něčeho špatného nebo *zmrhalka* jen mrhá vlastním životem.

Na výzkum mělo také vliv to, že respondenti nemuseli vždy odpovídat podle skutečných zkušeností s jazykem. U slova *lžice* žádný z respondentů nenapsal jiný tvar než *lžice* nebo *lžička*, přestože tvar *lyžice* či *lyžička* je široce rozšířený i mezi mladou generací. Důvodem pro „neupřímnost“ respondentů může být snaha znít co nejspisovněji a neznalost odborného jazyka lingvistiky. Pokud tedy respondenti vnímali změnu ve fonetické rovině, nedokázali ji uložit na papír. Stejný problém mohl proběhnout u hesla *žloutek*, kde respondenti neuvedli ani jednu odpověď *žltek* nebo *žltko*.

U substantiv se také ukázalo, že jejich koncovky se mění, a ne vždy je to kvůli změně rodu podstatného jména. Například u slova *květináč* byly respondenty uvedeny *pernice* i *pernica*, obojí ve femininu, nebo u slova *boule* *hrč*, *hrča* a *hrče*, všechny ve femininu. Naopak u slova *žloutek* se rod mění z maskulina na neutrum – *žloutek* a *žloutko*.

Zajímavé byly výsledky u výrazu *kyselé zelí*. Zatímco v *Českém jazykovém atlasu* se výrazy měnily pouze v přívlastku, respondenti uváděli i rozdílné substantivum, *zelo*, *kysačka* a *kyselica*. Naopak respondenti neuvedli variantu *zelí* z *bečky*, nebo

bečkové zelí. Důvodem pro to může být skutečnost, že většina respondentů dnes dá přednost zelí kupovanému a doma ho již nedělají, tudíž ke *kyselému zelí* neodkazují jako k bečkovému.

U některých slov zase můžeme vidět příklon ke slovenštině, kdy respondenti uváděli u slova *svatba* výraz *sobáš*, u slova *čočka* uváděli výraz *šošovica*, nebo u slova *záda* uváděli výraz *chrbát*. Všechny tyto výrazy jsou ve slovenštině spisovné.

U odpovědí k adjektivům šlo vidět, že respondenti povolili uzdu fantazii a místo variování původního výrazu odpověděli pomocí ustáleného spojení nebo přirovnání, zejména u výrazů *šilhavý* a *prostovlasý*. Deminutiva uváděli do nezabarvených forem a hojně využívali podstatných jmen. Na druhou stranu to byla právě adjektiva, která byla respondenty nejčastěji vynechávána, zejména byly přeskakovány právě deminutivní adjektiva *velikánský*, *malinký* a *slaboučký*. U adjektiv se nejméně objevovaly výrazy uvedené v *Českém jazykovém atlasu*. Příčinou může být to, že deminutiva jsou již zabarvená slova a respondenti necítili potřebu uvádět nářeční varianty.

Oproti tomu slovesa byla uváděna ve tvarech uvedených v *Českém jazykovém atlasu* nejvíce. Některá slova dokonce vyšla naprosto totožně s výsledky předběžného průzkumu zvoleného lexika, například slovesa *rozsvítit* a *přijít*. Zajímavým výsledkem byla odpověď *valit* u slovesa *pospíchat* užívaná zejména v imperativu singuláru ve tvaru „val“. To, že u slovesa *líbat* se ani jednou neobjevila odpověď získaná z *Českého jazykového atlasu* ukazuje, že výraz *obtoulat* a *loubat* se dnes už nevyužívají a místo nich se objevují výrazy spíše mladistvého charakteru, *pusinkovat*, *muckat* nebo *klofat*. Na výsledcích u sloves *mračit se* a *viklat se* zase můžeme pozorovat postupné zužování slovní zásoby a uchylování se ke kratším variantám a variantám, které jsou odvozené od jiných slovních druhů, zejména od adjektiv. Pro sloveso *mračit se* nám tak vychází výsledek *škaredit se* nebo *škaredět se* od adjektiva *škaredý*, tedy *ošklivý* či *šeredný*. Pro sloveso *viklat se* převažoval výsledek *kyklat se* nebo *kývat se*.

Podle výsledků u slovesa *zavazet* můžeme také předpokládat, že pomalu zaniká skupina konsonantů *dz*, ani jednou se ve výsledcích totiž neukázala varianta *zavazdat*, opět se zde ale více jedná o fonetickou než grafickou změnu, proto tato skutečnost nemusí být žádným pevným závěrem. U slovesa *dělat* nebo *házet žabky* snad ani nelze mluvit o výsledcích, neboť změny nastávaly pouze v předmětu *žabky* a ani ty

nebyly velké. To můžeme dát za vinu tomu, že starší generace již tuto činnost neprovozuje, tudíž se ani nepotkávají s mnoha variantami tohoto slovesa.

8. ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývá stavem nářečí v aktivní slovní zásobě starší generace obyvatel Holešovska. Cílem bylo zjistit stav nářeční slovní zásoby v běžné mluvě starší generace a následné zhodnocení a porovnání výsledků s *Českým jazykovým atlasem*.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a na část praktickou.

Teoretická část práce se zaměřuje na základní terminologii dialektologie a dělení dialektů. Blíže jsou popsány nářeční skupiny a podskupiny, které se setkávají na území Holešovska – východní středomoravská podskupina, slovácké nářečí a valašské nářečí. U každé této nářeční podskupiny jsou uvedeny základní znaky daného nářečí, hláskové změny a specifika nářečí v obcích nacházejících se na území dané podskupiny. Dále se bakalářská práce zabývá slovní zásobou a s ní spojenou terminologií. Zaměřuje se na problematiku sběru dat pro výzkum nářečí a na způsoby sběru dat při těchto výzkumech. Práce se také stručně věnuje nářečním slovníkům a jejich typům. Teoretická část je zaměřena i na území Holešovska a jeho historii, zejména na historické události, které by mohly mít vliv na nářečí a běžnou mluvu na tomto území. K městským částem Holešova je dále přiřazena vždy nejbližší nářeční podskupina.

Praktická část této bakalářské práce se věnuje výzkumu, jeho přípravě a hodnocení výsledků výzkumu. Příprava dotazníku pro tento výzkum proběhla za pomoci *Českého jazykového atlasu*. Podle kartografických záznamů z něj byly vybrány výrazy, které mají na území východní a jižní Moravy uvedeny alespoň dvě různé nářeční varianty. Tato slova a slovní spojení byla uspořádána podle slovního druhu do dotazníku. Výzkum probíhal od srpna do listopadu 2022 a zúčastnilo se ho 31 respondentů. Jedinými kritérii při hledání respondentů byl věk vyšší padesáti let a trvalé bydliště v Holešově a nejbližším okolí. Všem respondentům byla nabídnuta asistence při vyplňování dotazníku a šestnáct z nich této nabídce využilo. Zbytek respondentů vyplňovalo dotazník samostatně.

Výsledky výzkumu bylo dokázáno, že změny nářečních výrazů jsou nejpatrnější u substantiv, a naopak nejméně patrné u sloves. Nebylo prokázáno, že by aktivní slovní zásoba starší generace obyvatel Holešovska byla ovlivněna historickými událostmi. Byl zde patrný vliv cizích jazyků, zejména slovenštiny a v případě jednoho hesla v dotazníku vliv ruštiny. Stěžejní pro tuto práci bylo porovnání získaných

výsledků s *Českým jazykovým atlasem*. Při porovnávání bylo zjištěno, že nářeční výrazy v běžné mluvě starší generace ubývají a čím dál více je střídají spisovné výrazy, zejména jedná-li se o adjektiva.

V bakalářské práci byly zpracovány i možné historické vlivy na nářeční slovní zásobu, ačkoli se u nich nepotvrdilo, že by tuto slovní zásobu u starší generace ovlivňovali. Můžeme ale předpokládat, že běžná mluva starší generace je ovlivněna médii a dalšími současnými vlivy. Výzkumem bylo potvrzeno, že u respondentů nehraje roli, ze které části Holešovska pochází, nebo ve které části Holešovska bydlí. Výsledky ukázaly, že respondenti z oblasti nejbliže Valašsku užívají ve své běžné mluvě výrazy ze Slováčtiny i Hanáctiny, a naopak respondenti pocházející z oblasti Holešovska nejbliže Slovácku užívají výrazy z Hanáctiny i Valaštiny.

Tato práce může být využita pro další a detailnější zkoumání jazyka na Holešovsku. Pro další výzkum bych doporučila jinou výzkumnou metodu, jelikož výsledky z dotazníku nemusí vždy ukázat pouze výrazy, které respondenti využívají v běžné mluvě a mají je v aktivní slovní zásobě. Rozhovor nabízí přirozenější prostředí pro sběr dat a možnost zachycení fonetických změn v nářečí.

9. LITERATURA

Primární zdroje

Český jazykový atlas. *Český jazykový atlas* [online]. 2012. [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: <https://cja.ujc.cas.cz/>.

DVOŘÁK Jan. *Holešov: město ve spirálách času*. [Brno] : nákladem města Holešov vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2018.

CHRÁSKA Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu, 2., aktualizované vydání*. Grada Publishing a.s, 2016.

Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Masarykova univerzita, 2021 [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník>.

ŠVAŘÍČEK Roman, ŠEĐOVÁ Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007.

Sekundární zdroje

BARTOŠ František. *Dialektologie moravská. První díl*. Matice Moravská, 1886.

BĚLIČ Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

BĚLIČ Jaromír. *Dolská nářečí na Moravě*. Praha: Československá akademie věd, 1954.

CUŘÍN František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Praha, 1964.

DAVIDOVÁ Dana. *Mluvená čeština na Moravě*. Ostrava: Tilia, 1997.

GAVORA Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2000.

HLUBINKOVÁ Zuzana. *Tvoření slov ve východomoravských nářečích*. Brno: Masarykova Univerzita, 2010.

KAZMÍŘ Silvestr a GESTER Silke. *Slovník valašského nářečí*. Zlín: Alisa Group, 2012.

LAMPRECHT Arnošt a MICHÁLKOVÁ Věra. *České nářeční texty*. Praha: SPN, 1976.

TRÁVNÍČEK František. *Moravská nářečí*. V Praze: Národopisná společnost československá, 1926.

TRÁVNÍČEK František. *Úvod do českého jazyka: Vysokoškolská příručka*. Praha: SPN, 1958.

Internetové zdroje

HLADKÁ Zdeňka. *Nářeční slovník*. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Masarykova univerzita Brno, © 2012–2018. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/NÁŘEČNÍ_SLOVNÍK.

KLOFEROVÁ Stanislava. *Dialektologie*. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Masarykova univerzita Brno, © 2012–2018. [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DIALEKTOLOGIE>.

KLOFEROVÁ Stanislava. *Přechodové nářečí*. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Masarykova univerzita Brno, © 2012–2018. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/PŘECHODOVÉ_NÁŘEČÍ.

KLOFEROVÁ Stanislava. *Východomoravská nářeční skupina*. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Masarykova univerzita Brno, © 2012–2018. [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/VÝCHODOMORAVSKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA.

SOCHOVÁ Zdeňka. *Slovní zásoba nářečí a problémy jejího zpracování*. Slovo a slovesnost [online]. Ústav pro jazyk český, Akademie věd ČR, v. v. i. [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1485>.

ŠÍPKOVÁ Milena. *Středomoravská nářeční skupina*. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Masarykova univerzita Brno, © 2012–2018. [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/STŘEDOMORAVSKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA.

Holešov – oficiální portál města [online]. [cit. 2023-02-13]. Dostupné z: <https://www.holesov.cz/>.

Mikroregion Holešovsko [online]. [cit. 2023-02-13]. Dostupné z:
<https://www.mikroregionholesovsko.cz/>.

Region Kroměřížsko – Holešov [online]. [cit. 2023-02-13]. Dostupné z:
<https://www.region-kromerizsko.cz/misto/166/602-holesov>.